

Ratkaisumenetelmät

- Temporaalilogiikat (CTL/LTL) ratkevia, koska niillä on äärellisen mallin ominaisuus (vastamallin koolle yläraja), mutta tehokkaampia ratkaisumenetelmiä saadaan taulujen ja automaattiteorian avulla.
- Taulumenetelmä (esim. CTL)
  - (i) Rakennetaan tutkittavalle lauseelle taulugraafi, joka sisältää (oleellisesti) kaikki lauseen mahdolliset mallit.
  - (ii) Karsitaan taulua ja tarkastetaan, jäikö siihen ko. lauseen malleja.
- Automaattiteoreettinen menetelmä (esim. LTL)
  - (i) Rakennetaan tutkittavalle lauseelle äärellistilainen (Büchi-) automaatti, joka hyväksyy äärettömän pitkiä sanoja (polkuja) siten, että automaatti hyväksyy (oleellisesti) kaikki lauseen toteuttavat täydet polut.
  - (ii) Tarkistetaan, onko automaatin hyväksymä kieli tyhjä.

Positiivinen normaalimuoto

CTL-lause muunnetaan **positiiviseen normaalimuotoon** seuraavilla säännöillä:

$$P \rightarrow Q \quad \mapsto \quad \neg P \vee Q \qquad \neg \mathbf{A}(PUQ) \quad \mapsto \quad \mathbf{E}(\neg PBQ)$$

$$\neg(P \vee Q) \quad \mapsto \quad \neg P \wedge \neg Q \qquad \neg \mathbf{E}(PUQ) \quad \mapsto \quad \mathbf{A}(\neg PBQ)$$

$$\neg(P \wedge Q) \quad \mapsto \quad \neg P \vee \neg Q \qquad \neg \mathbf{A}(PBQ) \quad \mapsto \quad \mathbf{E}(\neg PUQ)$$

$$\neg \neg P \quad \mapsto \quad P \qquad \neg \mathbf{E}(PBQ) \quad \mapsto \quad \mathbf{A}(\neg PUQ)$$

$$\neg \mathbf{A}GP \quad \mapsto \quad \mathbf{E}\neg P$$

$$\neg \mathbf{E}FP \quad \mapsto \quad \mathbf{A}\neg P$$

$$\neg \mathbf{E}GP \quad \mapsto \quad \mathbf{A}\neg P$$

$$\neg \mathbf{A}FP \quad \mapsto \quad \mathbf{E}\neg P$$

$$\neg \mathbf{A}XP \quad \mapsto \quad \mathbf{E}\neg P$$

$$\neg \mathbf{E}XP \quad \mapsto \quad \mathbf{A}\neg P$$

Huom! Lyhennysmerkinnät:

$$\mathbf{A}(PBQ) : \quad \neg \mathbf{E}(\neg P)UQ$$

$$\mathbf{E}(PBQ) : \quad \neg \mathbf{A}(\neg P)UQ$$

Taulumenetelmä CTL:lle

CTL:n taulu on bipartiitti graafi, jossa on solmut ovat lausejoukkoja ja niitä on kahdentyyppisiä: OR-solmuja ja AND-solmuja.

Lauseelle P taulu rakennetaan muuntamalla P ensin **positiiviseen normaalimuotoon** (jossa negatiot esiintyvät vain atomilauseiden edessä) ja etenemällä sitten kahdessa vaiheessa:

- (i) rakennetaan alustava taulu T_0 ja
- (ii) muodostetaan lopullinen taulu T_1 karsintasäännöillä taulusta T_0 .

Positiivinen normaalimuoto (II)

- Positiivisessa normaalimuodossa käytetään konnektiiveja $\wedge, \vee$ ja negatioita esiintyy vain atomilauseiden edessä.
- Merkintä $\sim P$: lauseen $\neg P$ positiivinen normaalimuoto.

Esimerkki.

$$\sim \mathbf{A}\mathbf{G}(R \rightarrow (\neg Q \wedge \mathbf{A}(PUQ))) : \mathbf{E}\mathbf{F}(R \wedge (Q \vee \mathbf{E}(\neg PBQ)))$$

$$\text{koska } \neg \mathbf{A}\mathbf{G}(R \rightarrow (\neg Q \wedge \mathbf{A}(PUQ)))$$

$$\mapsto \mathbf{E}\mathbf{F}\neg(\neg R \vee (\neg Q \wedge \mathbf{A}(PUQ)))$$

$$\mapsto \mathbf{E}\mathbf{F}(R \wedge \neg(\neg Q \wedge \mathbf{A}(PUQ)))$$

$$\mapsto \mathbf{E}\mathbf{F}(R \wedge (Q \vee \neg \mathbf{A}(PUQ)))$$

$$\mapsto \mathbf{E}\mathbf{F}(R \wedge (Q \vee \mathbf{E}(\neg PBQ)))$$

Alustava taulu

Alustavan taulun T_0 muodostaminen:

- Aloitetaan OR-solmusta $D_0 = \{P\}$.
- OR-solmun D seuraajat ovat AND-solmuja, jotka saadaan soveltamalla α/β -sääntöjä solmuun D .
- AND-solmun C seuraajat ovat OR-solmuja, jotka saadaan seuraajasäännöllä solmusta C .
- Huom! Jos OR-solmun D seuraaja (lausejoukko) C esiintyy jo taulussa, ei tauluun tule toista kopiota, vaan D :n seuraajaksi tulee jo olemassa oleva solmu C . Samoin AND-solmuille.

⇒ Taulu äärellinen

OR-solmun seuraajat (II)

β -säännöt:

$$\frac{P \vee Q}{P \mid Q} \quad \frac{\mathbf{AFP}}{P \mid \mathbf{AXAFP}} \quad \frac{\mathbf{EFP}}{P \mid \mathbf{EXEFP}}$$

$$\frac{\mathbf{A}(PUQ)}{Q \mid P \wedge \mathbf{AXA}(PUQ)} \quad \frac{\mathbf{E}(PUQ)}{Q \mid P \wedge \mathbf{EXE}(PUQ)}$$

Huom! Literaaleille sekä $\mathbf{AXP}$ - ja $\mathbf{EXP}$ -lauseille ei sääntöjä.

OR-solmun seuraajat

OR-solmun D seuraajat ovat D :sta seuraavilla α - ja β -säännöillä saatavat alaspäin suljetut joukot.

Joukko C on alaspäin suljettu, kun seuraavat kaksi ehtoa toteutuvat:

(i) Jos $\alpha \in C$, $\alpha_1 \in C$ ja $\alpha_2 \in C$.

(ii) Jos $\beta \in C$, $\beta_1 \in C$ tai $\beta_2 \in C$.

α -säännöt:

$$\frac{P \wedge Q}{P} \quad \frac{\mathbf{AGP}}{P} \quad \frac{\mathbf{EGP}}{P}$$

$$Q \quad \mathbf{AXAGP} \quad \mathbf{EXEGP}$$

$$\frac{\mathbf{A}(PBQ)}{\sim Q} \quad \frac{\mathbf{E}(PBQ)}{\sim Q}$$

$$P \vee \mathbf{AXA}(PBQ) \quad P \vee \mathbf{EXE}(PBQ)$$

OR-solmun seuraajat (II)

Esimerkki.

Olkoon $D = \{\mathbf{AFEF}((P \wedge Q) \vee R)\}$

D :sta saatavat alaspäin suljetut joukot ovat:

$C_1 = \{\mathbf{AFEF}((P \wedge Q) \vee R), \mathbf{EF}((P \wedge Q) \vee R), (P \wedge Q) \vee R, P \wedge Q, P, Q\}$

$C_2 = \{\mathbf{AFEF}((P \wedge Q) \vee R), \mathbf{EF}((P \wedge Q) \vee R), (P \wedge Q) \vee R, R\}$

$C_3 = \{\mathbf{AFEF}((P \wedge Q) \vee R), \mathbf{EF}((P \wedge Q) \vee R), \mathbf{EXEF}((P \wedge Q) \vee R)\}$

$C_4 = \{\mathbf{AFEF}((P \wedge Q) \vee R), \mathbf{AXAFEF}((P \wedge Q) \vee R)\}$

(Alaspäin suljetut joukot voidaan rakentaa lauselogiikan taulumenetelmän tapaan.)

AND-solmun seuraajat

AND-solmun C seuraajat saadaan *seuraajasäännöllä*:

Olkoon joukossa C seuraavatilalauseet:

$\mathbf{A}XP_1, \dots, \mathbf{A}XP_l,$

$\mathbf{E}XQ_1, \dots, \mathbf{E}XQ_k.$

Tällöin C :llä on seuraajat:

$D_1 = \{P_1, \dots, P_l, Q_1\}, \dots, D_k = \{P_1, \dots, P_l, Q_k\}$

(Jos joukossa C ei ole muotoa $\mathbf{E}XQ_i$ olevia lauseita, joukolla on yksi seuraaja $\{P_1, \dots, P_l\}$.)

Esimerkki. Olkoon

$C = \{\mathbf{A}(PUQ), \mathbf{A}XA(PUQ), \mathbf{E}GP, P, \mathbf{E}XEGP, \mathbf{E}FQ, \mathbf{E}XEFQ\}.$

Tällöin C :n seuraajat ovat

$D_1 = \{\mathbf{A}(PUQ), \mathbf{E}GP\}$ ja $D_2 = \{\mathbf{A}(PUQ), \mathbf{E}FQ\}.$

(Huom! Kullakin AND-solmulla on ainakin yksi seuraaja.)

Karsintasäännöt (II)

Tulevaisuuslauseiden toteutuminen taulussa määritellään seuraavasti:

- Tulevaisuuslause $\mathbf{E}FQ$ ($\mathbf{E}(PUQ)$) toteutuu AND-solmussa C , joss taulusta löytyy solmusta C lähtevä polku AND-solmuun C' , jossa on lause Q (ja polun kaikissa muissa AND-solmuissa on lause P).
- Tulevaisuuslause $\mathbf{A}FQ$ ($\mathbf{A}(PUQ)$) toteutuu AND-solmussa C , joss taulusta löytyy asyklinen aligraafi, jolle pätee:
  - (i) Aligraafin juuri on solmu C .
  - (ii) Kullekin OR-sisäsolmulle täsmälleen yksi sen AND-seuraajasolmu on aligraafissa.
  - (iii) Kullekin AND-sisäsolmulle kaikki sen OR-seuraajasolmut ovat mukana aligraafissa.
  - (iv) Kaikissa aligraafin lehtisolmuissa on lause Q (ja kaikissa muissa AND-solmuissa P).

Karsintasäännöt

Alustavasta taulusta T_0 saadaan lopullinen taulu suorittamalla karsintaa seuraavilla säännöllä, kunnes mitään niistä ei voida soveltaa.

- Poistetaan AND-solmu, joka sisältää lauseen ja sen negaation.
- Poistetaan AND-solmu, jos yksikin sen alkuperäisistä seuraajista on poistettu.
- Poistetaan OR-solmu, jos kaikki sen alkuperäisistä seuraajista on poistettu.
- Poistetaan AND-solmu, jos jokin sen **tulevaisuuslause** ei toteudu tämän hetkessä taulussa (mallintarkastus).

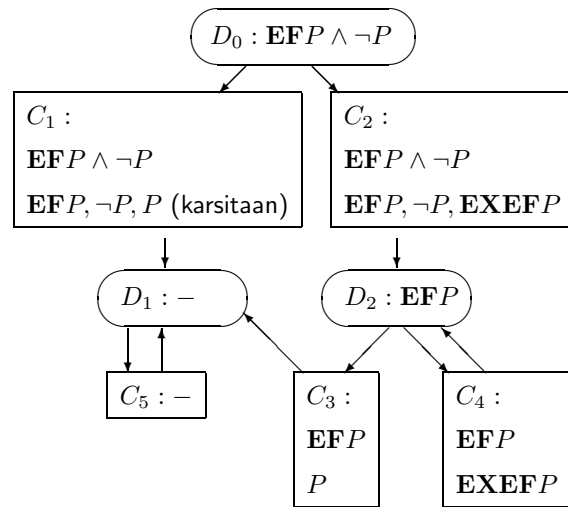
Tulevaisuuslauseita ovat seuraavaa muotoa olevat lauseet:

$\mathbf{E}(PUQ), \mathbf{E}FQ, \mathbf{A}(PUQ), \mathbf{A}FQ$

Esimerkki. Olkoon $D_0 = \{\mathbf{E}FP \wedge \neg P\}.$

- D_0 :n AND-seuraajat:
 $C_1 = \{\mathbf{E}FP \wedge \neg P, \mathbf{E}FP, \neg P, P\}$ ja
 $C_2 = \{\mathbf{E}FP \wedge \neg P, \mathbf{E}FP, \neg P, \mathbf{E}XEFP\}$
- C_1 :n OR-seuraajat: $D_1 = \{\}$ (Huom. väh. yksi seuraaja.)
 C_2 :n OR-seuraajat: $D_2 = \{\mathbf{E}FP\}$
- D_2 :n AND-seuraajat: $C_3 = \{\mathbf{E}FP, P\}$ ja $C_4 = \{\mathbf{E}FP, \mathbf{E}XEFP\}$
- D_1 :n AND-seuraajat: $C_5 = \{\}$
- C_3 :n OR-seuraajat: $\{\} = D_1$
 C_4 :n OR-seuraajat: $\{\mathbf{E}FP\} = D_2$
 C_5 :n OR-seuraajat: $\{\} = D_1$
- Alustava taulu T_0 on valmis.
- Karsinta: Poistetaan C_1 (lause ja negaatio). Lopullinen taulu T_1 valmis (tulevaisuuslause $\mathbf{E}FP$ toteutuu AND-solmuissa C_2, C_3, C_4).

(Esimerkki jatkuu.) Yleensä taulut tehdään graafin muotoon:

© 2005 Teknillinen korkeakoulu, Tietojenkäsittelyteorian laboratorio

Esimerkki. Anna CTL-lauseelle $\mathbf{EFP} \wedge \neg P$ malli.

Muodostetaan malli $\langle S, R, v \rangle$ edellä annetusta taulusta T_1 esimerkiksi seuraavasti:

$S = \{C_2, C_3, C_5\}$, $R = \{\langle C_2, C_3 \rangle, \langle C_3, C_5 \rangle, \langle C_5, C_5 \rangle\}$,
 $v(P, s) = \text{true}$, jos $s = C_3$, muutoin $v(P, s) = \text{false}$.

Toinen vaihtoehto:

$S = \{C_2, C_3, C_4, C_5\}$, $R = \{\langle C_2, C_4 \rangle, \langle C_4, C_3 \rangle, \langle C_3, C_5 \rangle, \langle C_5, C_5 \rangle\}$,
 $v(P, s) = \text{true}$, jos $s = C_3$, muutoin $v(P, s) = \text{false}$.

Huom! Esimerkiksi malli, jossa

$S = \{C_2, C_4\}$, $R = \{\langle C_2, C_4 \rangle, \langle C_4, C_4 \rangle\}$,
 $v(P, C_2) = v(P, C_4) = \text{false}$

ei kelpaa, koska solmujen C_2 ja C_4 tulevaisuuslause $\mathbf{EFP}$ ei toteudu tässä mallissa.

© 2005 Teknillinen korkeakoulu, Tietojenkäsittelyteorian laboratorio

CTL-toteutus tauluilla

Teoreema. Olkoon CTL-lause P positiivisessa normaalimuodossa. Tällöin P on toteutuva joss lopullisessa taulussa T_1 on AND-solmu, joka sisältää lauseen P .

- CTL-taulu antaa lauseen P mallin:

Mallin tilat AND-solmuja ja valuaatio suoraan AND-solmun sisältämistä atomilauseista.

Malliin mukaan ainakin yksi AND-solmu, joka sisältää lauseen P . Seuraajat valittava siten, että malli on sarjallinen ja että kaikkien mukaan tulevien AND-solmujen tulevaisuuslauseet toteutuvat.

- Huom! Taulumenetelmää voidaan käyttää ohjelmasynteesissä (muodostamaan järjestelmän ohjausrakenne):
  - (i) Annetaan ohjelman määrittely CTL-lauseina.
  - (ii) Haetaan taulumenetelmällä määrittelylle malli (antaa ohjelman ohjausrakenteen).

© 2005 Teknillinen korkeakoulu, Tietojenkäsittelyteorian laboratorio

CTL-pätevyys tauluilla

- Lause on pätevä joss sen negaatio ei ole toteutuva.
- Toteutus voidaan selvittää taulumenetelmällä:
  - (i) Muodostetaan lauseen φ negaation positiivinen normaalimuoto $\sim\varphi$.
  - (ii) Rakennetaan taulu lauseelle $\sim\varphi$.
- φ on pätevä joss $\sim\varphi$ ei ole toteutuva joss lopullisessa taulussa ei ole yhtään AND-solmua, joka sisältää lauseen $\sim\varphi$.

© 2005 Teknillinen korkeakoulu, Tietojenkäsittelyteorian laboratorio

Esimerkki. Onko CTL-lause φ :

$$\mathbf{EX}(P \vee Q) \rightarrow (\mathbf{EXP} \vee \mathbf{EXQ})$$

pätevä?

Lauseen $\neg\varphi$ positiivinen normaalimuoto $\sim\varphi$:

$$\neg(\mathbf{EX}(P \vee Q) \rightarrow (\mathbf{EXP} \vee \mathbf{EXQ}))$$

$$\mapsto \mathbf{EX}(P \vee Q) \wedge \neg(\mathbf{EXP} \vee \mathbf{EXQ})$$

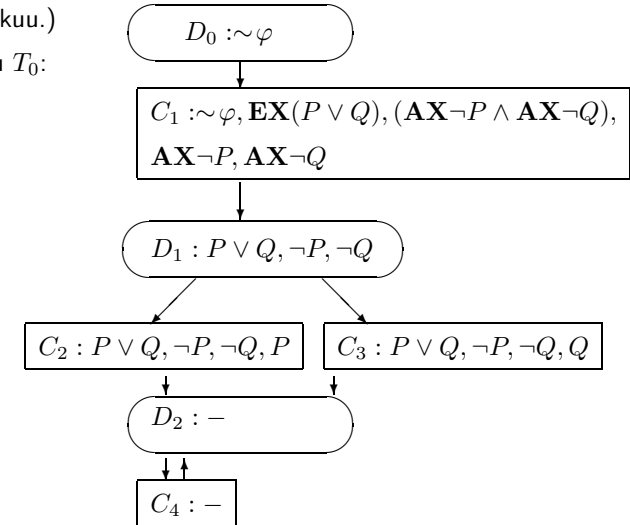
$$\mapsto \mathbf{EX}(P \vee Q) \wedge (\neg\mathbf{EXP} \wedge \neg\mathbf{EXQ})$$

$$\mapsto \mathbf{EX}(P \vee Q) \wedge (\mathbf{AX}\neg P \wedge \mathbf{AX}\neg Q)$$

$$\sim\varphi: \mathbf{EX}(P \vee Q) \wedge (\mathbf{AX}\neg P \wedge \mathbf{AX}\neg Q)$$

(Esimerkki jatkuu.)

Alustava taulu T_0 :

(Esimerkki jatkuu.)

Taulu: $D_0 = \{\sim\varphi\}$.

- D_0 :n AND-seuraajat:
 $C_1 = \{\sim\varphi, \mathbf{EX}(P \vee Q), (\mathbf{AX}\neg P \wedge \mathbf{AX}\neg Q), \mathbf{AX}\neg P, \mathbf{AX}\neg Q\}$
- C_1 :n OR-seuraajat: $D_1 = \{P \vee Q, \neg P, \neg Q\}$
- D_1 :n AND-seuraajat:
 $C_2 = D_1 \cup \{P\}$ ja $C_3 = D_1 \cup \{Q\}$
- C_2 :n OR-seuraajat: $D_3 = \{\}$
 C_3 :n OR-seuraajat: $\{\} = D_3$
 D_3 :n AND-seuraajat: $C_4 = \{\}$
 C_4 :n OR-seuraajat: $\{\} = D_3$
- Alustava taulu T_0 on valmis.

(Esimerkki jatkuu.)

- Karsinta:
  - C_2, C_3 voidaan poistaa (sisältävät lauseen ja sen negaation)
  - D_1 voidaan poistaa (ei seuraajia)
  - C_1 voidaan poistaa (seuraaja poistettu)
  - D_0 voidaan poistaa (ei seuraajia)

Lopullinen taulu T_1 valmis.

Taulussa T_1 ei ole AND-solmua, jossa esiintyy $\sim\varphi$.

$\Rightarrow \sim\varphi$ ei ole toteutuva. Siis φ on pätevä.

LTL-toteutus tauluilla

CTL-taulut antavat menetelmän myös LTL-toteutuvuuden tarkastamiseen:

Teoreema. Olkoon LTL-lause P positiivisessa normaalimuodossa ja CTL-lause P' saatu siitä korvaamalla operaattorit **F**, **G**, **X**, **U**, **B**, operaattoreilla **AF**, **AG**, **AX**, **AU**, **AB**. Tällöin P on LTL-toteutuva joss P' on CTL-toteutuva.

Esimerkki.

LTL-lause $\mathbf{G}(\neg \mathbf{P}\mathbf{U}\mathbf{Q})$ on toteutuva joss

CTL-lause $\mathbf{AGA}(\neg \mathbf{P}\mathbf{U}\mathbf{Q})$ on toteutuva.

Tehokkaasti toteutettavia aliluokkia

- Toteutusongelma ratkeaa polynomisessa ajassa esim. ohjelmasynteesin kannalta mielenkiintoisissa tapauksissa.
- Esim. SCTL (yksinkertaistettu CTL)

$$P_1 \vee \dots \vee P_n$$

$$\mathbf{AG}(P_1 \vee \dots \vee P_n)$$

$$\mathbf{AG}(P_0 \rightarrow \mathbf{AF}(P_1 \vee \dots \vee P_n))$$

$$\mathbf{AG}(P_0 \rightarrow \mathbf{A}(P_1 \vee \dots \vee P_n \mathbf{U} Q_1 \vee \dots \vee Q_m))$$

$$\mathbf{AG}(P_0 \rightarrow \mathbf{AX}(P_1 \vee \dots \vee P_n) \wedge$$

$$\mathbf{EX}(Q_1 \vee \dots \vee Q_m) \wedge \dots \wedge \mathbf{EX}(R_1 \vee \dots \vee R_l))$$
 jossa ESC-oletus pätee: tulevaisuuslauseet eivät riipu historiasta.
- Esim. RLTL (rajoitettu LTL): $\mathbf{G}(P_1 \vee \dots \vee P_n)$

$$\mathbf{G}(P_0 \rightarrow \mathbf{F}(P_1 \vee \dots \vee P_n))$$

$$\mathbf{G}(P_0 \rightarrow \mathbf{X}(P_1 \vee \dots \vee P_n))$$

Laskennallinen vaativuus

- CTL
  - Mallintarkastus: **P**-täydellinen
  - $O(|M| \cdot |P|)$
  - Toteutus: **EXPTIME**-täydellinen
- LTL
  - Mallintarkastus: **PSPACE**-täydellinen
  - $O(|M| \cdot \exp(|P|))$
  - Toteutus: **PSPACE**-täydellinen
- CTL*
  - Mallintarkastus: **PSPACE**-täydellinen
  - $O(|M| \cdot \exp(|P|))$
  - Toteutus: **2EXPTIME**-täydellinen